

izvirni znanstveni članek
prejeto: 2004-10-06

UDK 323.15:316.73(=1.450.361=863 Trst)

O ENAČENJU KULTURNEGA IN POLITIČNEGA PROSTORA: PRIMER SLOVENSkih TRŽAČANOV

Jasmina KOZINA

SI-1000 Ljubljana, Ulica talcev 5

e-mail: jasmina@arhem.si

IZVLEČEK

S pričujočim tekstom, ki je nastal na osnovi analize tridesetih izčrpnih intervjujev s slovenskimi tržaškimi kulturniki, izvedenimi v okviru projekta Znanstveno-raziskovalnega središča Koper z naslovom: "Narodna in kulturna identiteta na območju slovensko-italijanskega kulturnega stika v procesih evropske integracije", smo želeli ugotoviti, kakšna je vitalnost narodne identitete slovenskih Tržačanov. Ugotovili smo, da je zaradi zgodovinskih dejstev, ki so imela negativne posledice na manjšinsko gospodarstvo, s tem pa na demografsko stanje in na občutke etnične pripadnosti, ter zaradi enačenja političnega prostora s kulturnim prostorom s strani slovenske države ohranjanje etične identitete med Slovenci v Trstu pod velikim pritiskom. Do boljših življenjskih pogojev za slovensko manjšino v Italiji s stališča ohranjanja njihove etnične identitete lahko potencialno pripeljeta na eni strani kulturna razvejanost, ki sloni na moči slovenskih društev in ustanov na Tržaškem, na drugi pa ustanovitev univerze na Primorskem.

Ključne besede: manjšina, identiteta, kultura, etničnost, Slovenci, Trst

FUSIONE DELLO SPAZIO CULTURALE E POLITICO: GLI SLOVENI DI TRIESTE

SINTESI

Il presente articolo si è sviluppato dall'analisi di trenta interviste dettagliate con personalità culturali triestine, esperte nel progetto del Centro Scientifico e di Ricerca di Capodistria, intitolato: "Identità etnica e culturale dell'area culturale sloveno-italiana nei processi dell'integrazione europea". Lo scopo dello studio era scoprire quale sia la vitalità dell'identità nazionale degli sloveni di Trieste. Siamo giunti alla conclusione che a causa di fatti storici che hanno influito negativamente sull'economia della minoranza, e di conseguenza sulla situazione demografica e sui sentimenti di appartenenza etnica, e a causa di una visione unica dello spazio politico e di quello culturale da parte dello Stato sloveno, gli sloveni di Trieste si sono trovati a dover sopportare grandi pressioni per quanto riguarda il mantenimento dell'identità etnica. L'attività culturale ramificata, basata sulle solide associazioni e sugli enti sloveni a Trieste, e la fondazione dell'Università del Litorale possono aprire un varco per condizioni di vita migliori per la minoranza slovena in Italia, che sarà così agevolata nel mantenimento dell'identità etnica.

Parole chiave: minoranza, identità, cultura, appartenenza etnica, sloveni, Trieste

"Pomislí: slovenska učiteljica, tu na periferiji, kjer je najmanjši človek dragocen, kjer se Slovenci še borimo za svojo najpreprostejšo bit – z Italijanom. To je odtok krvi od narodnega telesa, ko je to telo še vse ošibelo od mrtvila... To je zame odpadništvo /.../. Narodna zavest tukaj (v zamejstvu, op. J. K.) ni akademska, intelektualna, ne, ampak vsakdanja in intimna, zagrizena je nekje na dnu, pri sami koreniki ljubezni. Zvestoba narodu sega tja do našega človeškega substrata, tja do erosa. Rekel bom drugače: zame ne more biti močnega, človeško neokrnjenega lika našega mladega človeka, če težnja po izpopolnitvi v drugem spolu ne vsebuje istočasno zavestnega prilastka – namreč, da je ta spol slovenski. Ne gre torej toliko za zvestobo, ki je v bistvu drugovrstna, dogovorjena krepost, kolikor za obseg osebnosti, ki ji je narodnost nujna sestavna prvina". (Rebula, 1956, 78)

TEORETIČNA IZHODIŠČA

Veliko pomembnih imen svetovnega slovesa, prav gotovo pa tudi mnogi manj znani posamezniki smo si že kdaj zastavili vprašanje, ali je narod res neobhodno potrebna razvojna stopnja v evoluciji človekove družbeno-kulturne organiziranosti. Na prvi pogled se že zdi tako, saj je v Evropi, zibelki nacionalizma, kar nekaj primerov, ko pojem nacija sovpada s pojmom naroda. Nacionalizem, kakršnega poznamo mi, je usmerjen k oblikovanju narodu ustreznega družbenega in političnega okolja, kar se izraža v enojezični nacionalni državi (naciji). Povezanost med narodom kot kulturno entiteto in državo kot politično entiteto je zato v Evropi tako tesna, da se v mnogih jezikih za oba uporabljata kar isti termin. Ne preseneča zato nemajhno število definicij, med katerimi je mogoče opaziti precej razhajajoče se metodološke pristope, mišljenja in ugotovitve.

Narod je, čisto v nasprotju s pomenom latinske besede, z naravo in rastjo povezan le posredno. Rován pravi, da je v vseh primerih raznovrstna zmes narave in volje, neko naravi vsiljeno stanje, ki izvira iz čustvenih doživljanj nekega lastnega "mi", v nasprotju z drugačnostjo drugih, in ki ga izoblikuje politična volja vladarjev, ki jim gredo na roko misleci in pisci, torej ideologi, katerih misli in spise nato širijo šole in univerze (Rován, 1996, 104–111). K moderni nacionalni državi spada širjenje šolske izobrazbe prav do splošne šolske obveznosti in prav tako tudi mediji. Po šoli in časniku, nadaljuje Rován, postaneta država in nacionalna ideologija obvezni skupni dobrini množic in te tako postanejo domoljubne, postanejo za vodstvo obvladljive nacionalne države. Moderne evropske države so mogle nastati in obstati samo zato, ker je tehnični razvoj že od srednjega veka naprej dajal na voljo za to potrebne pripomočke. Tako imamo tesno povezavo med razvojem v gospodarstvu, upravi in vojski in razvojem moderne evropske nacionalne države. Država je pospeševala take

tehnike, brez teh je bila nepredstavljiva in neuresničljiva. Naj gre za strelno orožje ali kameralistiko ali tiskarsko umetnost, vsi trije elementi spadajo k temeljem nacionalnih držav, modernih domovin. Tako je nastal tesen, neločljiv preplet ideologije, tehnologije in državne oblasti (Rován, 1996, 104–111).

Zdi se, da pot od etnije k narodu vodi skozi vstop političnega v življenje etnije. Rizman poudarja ideološko in politično dimenzijo v formiranju narodov: "Narod (nacija) je politično ozaveščena etnija oz. etnija, ki si na tej podlagi lasti pravico do državnosti. Ideologijo, ki postavlja ta zahtevek, moramo označiti z nacionalizmom." (Rizman, 1997, 148) Narod se torej razlikuje od etnije predvsem po jasno profilirani politični in ideološki dimenziji, medtem ko etnija temelji predvsem na kulturnih obeležjih. Tako imenovana nacionalna ideja daje odločilen pečat družbenemu dogajanju zadnjih dveh stoletij. Rizman nadaljuje, da "v družbeni znanosti ni konsenza o definiciji naroda, če pa ta že obstaja, potem se ne more izogniti nevarnosti, da se ji kateri ne bi izmaknil ali pa bi ga proglasila za neobstoječega." (Rizman, 1997, 148). Pojma narod in država sta torej neločljivo povezana s pojmom narodne in državne identitete. Kot pravi Južnič, konstrukcija identitete vedno temelji na izključevanju nečesa in vzpostavljanju nasilne hierarhije med dvema iz tega izhajajočima poloma (Južnič, 1991, 1186). Sama opozicija isto/drugo, značilna za doživljanje identitete, nikakor ne zadostuje za vzpostavitev te. V vsaki družbi bi bilo potemtakem nujno, da se neki odstotek posameznikov znajde zunaj sistema in je prikazan kot "drugi" nasproti "nam". Obstajamo torej "mi", ki smo "njim drugi". To je ena od osnovnih paradigem produkcije identitet (in ožje nacionalne identitete). Tako se, na primer, narod oziroma nacija vedno opredeljuje kot omejena identiteta, saj imajo tudi največji narodi določene in opredeljene, pa čeprav raztegljive meje. Anderson poudarja, da tudi največji privrženci ideje naroda ne sanjajo o dnevu, ko bodo vsi pripadniki človeške rase pristopili k njihovemu narodu, saj potem to ne bi bil več narod, kot ga predstavljajo njegovi protagonisti (Anderson, 1998). V tem primeru bi razpadla sama mistična "vsebina" posameznega naroda, ki pa je, čeprav iluzorna, glavni konstituent nacionalne identitete. Ideološki mehanizem nacionalne identitete potemtakem namerno vzpostavlja in reproducira mejo, saj z njo producira videz naroda kot naravnega pojava (Praprotnik, 1999, 72). Reprodukcijska meja med "nami" in "njimi" namreč vzpostavlja koncepcijo mistične vezi med ljudmi in samim teritorijem.

Na tej točki je treba v razpravo uvesti pojem etičnosti. V laičnem in akademskem diskurzu je pojem etničnosti zavzel zelo raznolike interpretacijske oblike: etnična skupnost kot sinonim za plemensko skupnost, narod ali manjšinske skupine. V vsakdanjem besednjaku pa se etničnost pogosto nanaša na aspekt relacij med tistimi skupinami, ki se medsebojno dojemajo kot kul-

turno distinktivne. Ameriški družboslovni raziskovalci so pojem etničnosti pogosto ekskluzivno uporabljali pri opredeljevanju in definiranju manjšinskih in priseljeniških skupin, po drugi strani pa je prevladalo videnje etnije oz. etnične skupnosti kot nadpomenke, ki opredeljuje različne oblike človeškega organiziranja na osnovi skupnega jezika, kulture, teritorija ipd (Sedmak, 2002).

Poskusi definiranja teh pojavov so mnogoteri in hkrati zelo različni, to pa nakazuje izredno kompleksnost samega pojava etničnega. Južnič ugotavlja, da kljub raznolikim in parcialnim opredelitvam večina teoretičnih pristopov soglaša, da sta tako etničnost kot etnična identiteta tesno povezani z razvrščanjem ljudi in medskupinskih odnosi. Pojem etnije oziroma etničnosti se kljub raznolikim organizacijskim oblikam in različnim poudarkom na posamičnih kulturnih komponentah v splošnem navezuje na 4 kontinuitete: bivalno/teritorialno, biološko-genetično, jezikovno in politično (Južnič, 1987, 223–229).

Kot piše S. Zavratnik Zimic sta v odnosu do etničnosti v splošnem prevladali dve perspektivi, in sicer primordialistični in instrumentalistični vidik. Zagovorniki primordialistične struje (Weber, Geertz, Shils) definirajo etničnost kot prirojeno danost, kot vez krvi, kot nekaj naravnega in obvezujočega. Kritika tega pristopa je usmerjena predvsem na to, da gre za statičen in naturalističen pristop k analizi etničnosti in zato ne ustreza konceptu sodobne družbe, v katerem je značilen družbeni kontakt in ne izolacija (Zavratnik Zimic, 1998, 17). V nasprotju s tem pojmovanjem se je pojavilo instrumentalistično pojmovanje ali od okoliščin odvisno stališče (ki ga na primer zagovarjajo Barth, Cohen, Jenkins), ki je imelo etničnost za nekaj, "s čimer je mogoče manipulirati, kar je spremenljivo, ker se izraža situacijsko, ker se definira subjektivno in kar je samo ena od možnih oblik povezanosti" (Van Der Berghe, 1991, 83).

Pomudimo se še pri etničnih manjšinah. Narodne manjšine, kot jih poznamo danes, so posledica nastanka in obstoja nacionalnih držav v svetu ter meja med njimi, saj je bila v večini primerov popolnoma nemogoča določitev administrativnih meja, ki bi bile etnično povsem utemeljene in nesporne. Zato praviloma vsaka meja povzroči oziroma ohrani vsaj določeno mero etnične pluralnosti prebivalstva. To je pogojeno z dejstvom, da v večini obmejnih območij živita skupaj, druga ob drugi ali druga z drugo (pogosto pa na žalost druga proti drugi), vsaj dve etnični skupnosti, pogosto celo več različnih etničnih skupnosti. Etnična struktura prebivalstva posameznih držav se stalno spreminja, tudi potem ko so državne meje že določene, na kar vplivajo procesi modernizacije, notranje migracije, različne ravni razvoja posameznih etničnih skupnosti (Štrukelj, 2000, 84). Po trditvah nekaterih avtorjev naj bi bile manjšine nekaj, kar je v spletu zgodovinskih okoliščin "odpadlo" od narodnega telesa (Komac, 2002, 88). Nekaj, kar naj bi bilo v jezikovnem in kulturnem pomenu vsaj sorodno

tistemu, kar je ostalo znotraj meja matične domovine, torej matičnemu narodu (kin-nation).

Tako manjšine kot etnične identitete v tem delu Evrope pa so v zadnjem desetletju podvržene spremembam. To je delno posledica razvoja informacijske, komunikacijske in prometne tehnologije, delno demonopolizacije in deregulacije nekaterih politik tako Vzhoda kot Zahoda, kar je nato spodbudilo kreativnejša povezovanja na področju identitet, omogočilo vpogled v "tujost" in tudi dotok različnih vplivov, ki so posameznikom nudili široko paleto identifikacijskih možnosti (Žagar, 1992, 8–9). Okoliščine, ki določajo posameznikovo identiteto – kot socialno usodo –, niso več tradicija, objektivna danost, danost neposredne okolice ali socialni izvor posameznika. Njegova "socialna prihodnost" je v veliki meri posledica zavestne izbire oziroma procesa racionalne selekcije. Posameznik ni več togo vezan na apriorne socialne okoliščine, na svoje neposredne dejanskosti, marveč v skladu s svojimi predstavami, željami in potrebami določa svojo perspektivo in na ta način aktivno, s preferenčnimi kriteriji, ustvarja svojo lastno mrežo in določa svoje komunikacijsko okolje – redefirina svojo lastno identiteto (Kurdija, 1996, 803). Manjšinske identitete tako dobivajo nove značilnosti.

V članku nas bosta zanimali analizi stanja in vitalnosti etnične identitete slovenske manjšine v Italiji oziroma na Tržaškem. Naša osrednja teza je, da enačenje kulturnega in političnega prostora s strani matične države negativno vpliva na gospodarsko, kulturno in ideološko stanje etnične manjšine. Po našem mnenju kriza v teh panogah pelje v demografsko asimilacijo in v z njo povezan demografski upad, čemur pa se lahko kolikor toliko uspešno izogne s kulturnimi in z izobraževalnimi institucijami. Visoka narodna zavest manjšine, ki je neolčljivo povezana z jezikom, je ena od njenih ključnih značilosti, saj bi se brez nje sčasoma manjšina neizogibno asimilirala z večinsko kulturo. S tem namenom se bomo ukvarjali s pomenom, ki jih imajo za slovenske Tržačane slovenske kulturne ustanove na Tržaškem in univerza na Primorskem, saj po našem mnenju popravljajo negativne posledice, ki jih je povročila politična meja.

V besedilu bomo torej analizirali mnenja, ki so jih imeli informanti o tem, kdaj se je stanje slovenske manjšine začelo slabšati, o odnosih med njimi in matično državo, o razprtijah znotraj manjšine, o kulturnih dejavnostih, o vplivih na ohranjanje etnične manjšine ter o novem univerzitetnem centru in njegovem pomenu. Zanimali nas bosta vprašanja, ali bodo slovenski Tržačani preživeli kljub pritisku večine in nezanimanju matične države in ali bodo kos življenju v mestu, ki je danes le še senca svoje bogate preteklosti.

Leta 1910, ko so v Avstro-Ogrski popisali prebivalstvo, so v tržaški občini našli 230.000 prebivalcev, od tega 57.000 Slovencev. Po drugi svetovni vojni je bila v slovenskih osnovnih šolah na Tržaškem dobra četrtna

vseh otrok. Danes ji je le še nekaj odstotkov. Za današnji čas ni podatkov o številu Slovencev na Tržaškem, informanti pa ocenjujejo, naj bi jih lahko bilo med 3000 in 4000.

Trst, nekoč bogato avstro-ogrsko pristaniško mesto, je bil s priključitvijo Italiji odrezan od svojega naravnega zaledja in je zato začel izgubljati svojo gospodarsko in politično moč. Mesto je zraslo kot pristanišče vzhodne Evrope, s priključitvijo Italiji pa je to vlogo izgubilo in s tem ostalo tudi brez svoje ekonomske osnove. Delovna sila zapušča mesto, starostna struktura se slabša, kriza na gospodarskem področju pa je za sabo potegnila tudi krizo na kulturnem področju. Občuti se učinke globalizacije in amerikanizacije, ki se kaže v številnih tujih napisih, glasbi, filmih, hrani, modi, besedah itd. V mesto prihajajo novi prebivalci, Azijci in Afričani, ki s seboj prinašajo tudi svojo kulturo.

Gospodarska kriza je prizadela tudi slovensko manjšino, ki pa se mora boriti še z drugimi, med seboj prepleteni težavami: s kršenjem manjšinskega zaščitnega zakona, svojimi gospodarskimi in finančnimi težavami, politično razdrobljenostjo, problemom nizke natalitete in asimilacijo. Po mnenju intervjuvanih slovenskih kulturnikov manjšini nista naklonjeni ne slovenska država, ki se do njih obnaša zelo mačehovsko, ne italijanska, saj je manjšina zanjo le "moteči" element. Tržaškoslovenski psihoanalitik Pavel Fonda je razmere na Tržaškem opisal takole: "V naših krajih živita dva naroda, ki se oba čutita povsem dobra in nenevarna, a istočasno oba že več kot stoletje čutita drug drugega kot izredno nevarnega" (Fonda, 1994, 41).

METODOLOŠKI PRISTOP

Besedilo je nastalo na osnovi tridesetih izčrpnih intervjujev s slovenskimi tržaškimi kulturniki,¹ za katere smo predvidevali, da imajo izoblikovana stališča o narodni in kulturni identiteti slovenskih Tržačanov ter se s to tematiko na različne načine tudi profesionalno ukvarjajo. Med njimi so bili tako pedagoški delavci, predstavniki kulturnih društev in ustanov, umetniki, pisatelji, politiki, novinarji in drugi, večinoma na Tržaškem živeči Slovenci, z izjemo nekaterih pomembnejših posameznikov iz Slovenije, ki posedujejo znanja o slovenski manjšinski problematiki (npr. slovenska veleposlanica v Italiji Jadranka Šturm).

Vprašanja, ki smo jih postavljali, smo razdelili v dva dela: v prvem nas je zanimalo njihovo mnenje o kulturnem, političnem, ideološkem in ekonomskem stanju slovenskih Tržačanov. Zanimali so nas zaznavanje slovenskega kulturnega prostora, stališča o problemih slovenske manjšine v Italiji, kulturno življenje Slovencev v

zamejstvu, odnos do matične domovine, asimilacija, narodna zavest. V drugem delu so nas zanimale perspektive, postavljali smo jim vprašanja o pričakovanih spremembah glede vstopa Slovenije v EU in o izboljšavah, ki naj bi jih ta vstop prinesel na področju zaščite slovenske manjšine v Italiji, o pomenu razvoja tretje slovenske Univerze, o morebitnih predlogih za vzpostavitev enotnega slovenskega kulturnega prostora, o možnostih sodelovanja na različnih področjih družbenega življenja in o Kopru kot morebitnem novem žarišču kulturnega delovanja za Slovence z obeh strani meje.

V pričujočem članku se bomo osredotočili na njihove odgovore o ekonomsko-političnem-ideološkem položaju slovenskih Tržačanov in o tem, kdaj se je po njihovem mnenju stanje začelo slabšati, o odnosu do matične države, o razprtijah znotraj manjšine, o kulturnih dejavnostih, o vplivih na ohranjanje etnične manjšine in o ustanovitvi tretje slovenske univerze na Primorskem in njenem pomenu.

ANALIZA ODGOVOROV INTREJVANCEV

Problemi, s katerimi se danes spopada slovenska manjšina v Italiji, so raznoliki, vendar med seboj prepleteni. Najpogosteje izpostavljeni so: izvajanje manjšinskega zaščitnega zakona, gospodarske težave, politična razdrobljenost, asimilacija in demografsko upadanje.

Manjšinski zaščitni zakon, ki je bil sprejet 14. 2. 2001 in na podlagi katerega bi morala manjšina pridobiti novi status, se predvsem iz političnih vzrokov še vedno ne uresničuje. Do zaviranja udejanjanja zakona prihaja predvsem na lokalni ravni, na katero so bile prenesene nekatere odločitve, med njimi določitev ozemlja, na katerem živijo Slovenci in na katerem naj bi zakon veljal. Težavno je tudi udejanjanje dvojezičnosti, zlasti uradna raba jezika. Slovenska manjšina se torej spopada z vprašanjem enakopravnosti in uresničevanjem te.

Poleg pravnih težav pestijo manjšino tudi gospodarske težave, ki so nastale ob razpadu Jugoslavije, saj je s propadom gospodarskih ustanov in zlasti banke izgubila pomembno gospodarsko zaledje. Gospodarska struktura je bila pomembna, ker so se z njo oblikovala slovenska delovna mesta in slovensko delovno okolje. Sedaj je manjšina odvisna predvsem od finančne pomoči Slovenije in Italije. Finančne težave, s katerimi se sooča, vplivajo tudi na delovanje različnih kulturnih ustanov, ki nudijo priložnost in prostor za srečevanje med slovenskimi Tržačani ter so kot take zelo pomembne za ohranjanje manjšine.

Ogrožajo pa jo tudi notranja nesoglasja. Skozi zgodovino je bila manjšina v svojem delovanju vseskozi neenotna. Problem politične oziroma strankarske razde-

1 Intervjuji so bili izvedeni med februarjem in aprilom 2003 v okviru projekta Znanstveno-raziskovalnega središča Koper z naslovom: "Narodna in kulturna identiteta na območju slovensko-italijanskega kulturnega stika v procesih evropske integracije", ki je potekal med 20. 10. 2001 in 20. 10. 2003, njegova nosilka pa je bila dr. Mateja Sedmak.

ljenosti je tudi problem uveljavljanja pravic manjšine in zastopanja njenih interesov tako na italijanski kot na slovenski strani. V vsakdanjem življenju je slovenska manjšina glede na večinsko kulturo v podrejenem položaju, kar pa lahko vodi v proces asimilacije in posledično v demografski problem. Z upadom števila rojstev je tudi manj vpisanih v slovenske šole, v šolskem in kulturnem delovanju je vse manj zaposlenih. Svoje prispeva tudi globalizacija, ki prinaša nove izzive za asimilacijo. Občutku ogroženosti s strani večinske kulture pa ob boku stoji še občutek zanemarjanja in odsotnosti stikov s Slovenci iz matične domovine, kar se kaže tudi v slabšalnem poimenovanju slovenskih Tržačanov kot manjšine, imenu, ki ga sami zavračajo.

POSLEDICE RAZPADA SFR JUGOSLAVIJE

Položaj slovenske manjšine v Italiji se je začel korenito slabšati ob razpadu nekdanje Jugoslavije in ob posledični oslavitvi manjšinskega gospodarstva, ki je bilo nekoč manjšini v veliko oporo. Velik del manjšine, ki je bil gospodarsko in ideološko vezan na Jugoslavijo in v katerem je bil zelo prisoten jugoslovanski mit o sožitju narodov, enakopravnosti in enotnosti, je razpad Jugoslavije sprejel z velikim razočaranjem. Še posebej so ta proces doživljali boleče tisti pripadniki manjšine, ki so izkusili fašizem in so bili sami udeleženi v narodno-osvobodilni vojni. Jugoslavija je bila v primerjavi s Slovenijo večja, v svetu bolj znana in uveljavljena država, kot taka pa je lahko manjšini nudila močnejšo oporo in je bila večja protiutež italijanskim težnjam. Manjšino je podpirala na vseh področjih – gospodarskem, finančnem in kulturnem. Njen razpad je imel negativne posledice tako na manjšino kot celoto kakor na posameznike. Da je Jugoslavija v primerjavi s Slovenijo bolj skrbel za manjšino, je prepriča večina informantov.

Mi, ki smo živeli življenje manjšincev in smo morali zmeraj prosjčiti državo, naj upošteva našo stvarnost, nam z zakonom zagotovi preživetje in dostojno življenje, smo v Jugoslaviji vse to videli že uresničeno. Ko je pričela pokati po šivih, smo to doživljali tudi mi. (Pangerc, 2003)

V naših željah je, da bi slovenska država izražala še večjo občutljivost za obstoj te skupnosti, ki živi v italijanskem kontekstu. Reči je treba, da ni bilo vseskozi tako, odkar imamo osamosvojeno državo. V marsikaterem trenutku smo čutili neko apatijo, oddaljenost. (Palčič, 2003)

Informanti zrejo v preteklost z melanholijo. Socialistični Jugoslaviji pripisujejo zasluge za ustanovitev raznih zamejskih ustanov. Informator pravi, da

je bila dobra stran tega "titovskega" gospodarstva ta, da je ustvarila institucije. Je naredila gledališče, študijsko knjižnico, glasbeno matico, časopis ... Postavila je številna društva, kulturne domove in ustvarila neko gospodarsko strukturo, mrežo različnih podjetij – komer-

cialnih, pridobitniških, tovarniških – industrijskih, ki so zadržala Slovence na tem kosu zemlje. (Pahor, 2003)

V času Jugoslavije so bila močna uvozna in izvozna podjetja, ki so manjšini nudila ekonomsko stabilnost in samostojnost. Šibko gospodarstvo pomeni izgubo določene samostojnosti, s tem pa šibko skupnost. Najmočnejše se to kaže pri pomanjkanju sponzorskih sredstev za kulturna in športna društva ter pri izgubi delovnih mest v slovenskem okolju in nujnosti zaposlitve v italijanskem. Oslabitev gospodarstva je vplivala tudi na nižji vpis otrok na trgovsko akademijo, ki je ustvarjala kadre za trgovska podjetja, ki jih danes ni več. Oslabitev manjšinskega gospodarstva sta naslednja informanta komentirala tako:

Zelo negativno! Slovenci smo bili ekonomsko dobro postavljeni, potem pa smo to veliko priložnost izgubili. Ekonomija je vsestransko opažena, ker razpolagaš s svojim denarjem in vzdržuješ svojo kulturo, hkrati pa imaš svoje banke in podjetja, torej delovna mesta v svojem okolju. Če si prisiljen, tako kot tudi jaz, delati v italijanskih podjetjih, kjer so odgovorni in sodelavci nestrpni do Slovencev, ima to zelo negativen vpliv in pripomore k raznarodovanju. Vedno se je šušljalo: 'Če boš Slovenec, ne boš dobil službe, ne boš napredoval.' Ekonomija ima torej pomembno vlogo in mi smo pri tem veliko izgubili. (Švara, 2003)

Oslabitev manjšinskega gospodarstva zelo slabo vpliva na vitalnost slovenske manjšine. Če imaš kaj, si veliko več vreden. Če si revež, si pač revež. Gospodarstvo je bilo velika opora k moči same manjšine. Tam so se oblikovala slovenska delovna mesta, bili smo bolj samostojni, ustanove in delovanje manjšine je cvetelo, medtem ko sedaj vse upada. (Tavčar, 2003)

Slovenske Tržačane je močno prizadel tudi propad Tržaške kreditne banke:

Polom banke je bil bolj kakor finančni, psihološki pretres, ki bi si ga Slovenija lahko prihranila. Tako da je to problem, ki je pustil globoke posledice, ki jih ne bo moč hitro rešiti. /.../ Da je bila izgubljena referenčna točka, ki je bila slovenska banka v Trstu, je velik minus. Pomembna je izguba delovnih mest, samozavesti, ki je rasla iz tega, da smo imeli močan finančni inštitut, na katerega smo se lahko zmeraj obrnili in našli ali pa mislili, da lahko najdemo neko določeno podporo. (J. Pirjevec, 2003)

Vpliva katastrofalno. Izguba bank je bila ena najhujših reči, ki se je zgodila manjšini v zadnjih desetletjih. Izguba banke pomeni izgubo delovnih mest, izgubo slovenskih podjetij, ki so delovala in bila povezana z banko. Manjši interes za slovenski kader in posledično za vpis v slovenske šole. Torej je imela izredno negativen vpliv. Vitalnost slovenske manjšine je na tej točki ogrožena. (Šturm, 2003)

Propad banke je negativno vplival tudi na slovensko zavest. Tisti, ki so izgubili vložena sredstva, so bili jezni na Slovenijo, ker naj bi jih pustila na cedilu:

Slabo, zelo negativno je vplivala ta gospodarska kriza na ... tudi na identiteto. Nekateri so izgubili sredstva, denar, ki so ga imeli vložene v banki. Tisti, ki so imeli sredstva, so bili besni na Slovenijo. Na Slovenijo in slovensko okolje na splošno. Torej niso dolžili le socializma ali komunizma, temveč Slovenijo kot tako. To je vplivalo zelo neprijetno, tudi na ugled Slovencev. (Pahor, 2003)

Nekateri se bojijo, da bo ekonomska moč Slovencev še naprej padala. Brez podpore je manjšinski gospodarski razvoj vprašljiv:

Danes teritorija ne prevzameš več vojaško, ampak gospodarsko. In ko imaš v rokah ekonomijo, imaš tudi ljudi. Šibkejši kot si ekonomsko, šibkejši si v svojih idealih in identiteti. Težje se boriš. (Toscano, 2003)

Če se vrnemo k osamosvojitvi Slovenije, lahko glede na zapisane odgovore sklepamo, da razpad Jugoslavije ni bil negativen za vse. Del manjšine, ki se v ideološkem pogledu bolj veže na krščanstvo, je razpad Jugoslavije doživljal kot "osvoboditev". Osamosvojitve Slovenije je bila sprejeta kot nekaj neizogibnega in pozitivnega. Slovenija kot strankarsko pluralna država bolj priznava obstoj katoliške kulture v zamejstvu kakor Jugoslavija. Do boljšega sodelovanja v poosamosvojitvenem obdobju prihaja tudi med dvema ideološkima strujama v zamejstvu – laično in krščansko, ki v zadnjih letih plodneje sodelujeta in večkrat skupno nastopata, zlasti pri uveljavljanju interesov manjšine.

Glede prihodnosti so informanti večinoma optimistični. Danes imajo le redki zamejci slovensko državljanstvo, zato so možnosti njihove zaposlitve v Sloveniji slabe. Upajo pa, da se bo z vstopom Slovenije v EU za zamejce odprla možnost zaposlitve v slovenskih podjetjih.

POVEZANOST SLOVENIJE S SVOJO MANJŠINO

Večina informantov se počuti zapostavljene zlasti s strani osrednje Slovenije. Po njihovem mnenju je premalo poznavanja in upoštevanja njihovega delovanja, njihove možnosti niso enake možnostim, ki jih imajo Slovenci v Sloveniji. Informant se je izrazil takole:

Mislím, da ne, (nismo enakopravni, op. J. K.), saj čutimo našo zamejskost in Ljubljančan čuti svojo 'nadslovenskost'. Tukaj smo zelo oddaljeni, saj je jasno, da profesionalno ali glede na kvaliteto ne moremo biti enakovredni osrednji Sloveniji. Nimamo istih izhodišč ali možnosti razvoja, kot jih ima neka država. Zamejci in manjšinci smo torej v vseh pogledih, tudi s kvalitativnega vidika. (Pavšič, 2003)

Vloga Slovenije je omejena le na ekonomsko plat, zamejci pogrešajo moralno oporo. Mnenja o tem, katera področja bi Slovenija morala najprej podpreti, so zelo raznolika, a največ jih meni, da je ravno medijska informiranost Slovenije in Slovencev o položaju manjšine najslabša. Slovenski mediji namreč popolnoma obidejo

zamejsko kulturo. Vsi informanti so izpostavili občutek, da je premalo povezovanja, pogrešajo predvsem zanimanje povprečnih državljanov Slovenije za njihovo stvarnost, saj čutijo, da Slovenci na splošno premalo poznajo njihove razmere in mnogi komaj vedo za obstoj zamejske Slovenije. Nekateri so celo menja, da država Slovenija manjšino pogosto smatra za oviro in da se premalo zavzema za uveljavljanje interesov svoje manjšine, zlasti v okviru dogajanj, ki se nanašajo na uresničevanje zaščitnega zakona.

Bolj kakor sredstev smo s strani slovenske države potrebni pozornosti, ki je nematerialna stvar, ne gre za sredstva, za denar. Več pozornosti s strani slovenskih medijev – slovenske televizije, slovenskega radia, slovenskih časopisov, ki o nas zelo malo pišejo ... smo potrebni in navsezadnje tudi vredni pozornosti. (Pahor, 2003)

V tem kontekstu je vloga Slovenije gotovo pomembna, ker se brez neke pomoči s strani Slovenije, in pri tem ne želim poudarjati le finančne pomoči, želim govoriti o interesu, zavesti, zanimanju, pogojevanju stikov, ki so potrebni za razvijanje kulturnega življenja, kulturno življenje ne more dovolj dobro razvijati. Če pa vsega tega ni, če ni interesa, če osrednja Slovenija ignorira, to, kar se dogaja pred njenimi vrati, če časopisi ne poročajo, če ni vitalnih vsakodnevnih zvez, potem je jasno, da gre vsaka stvarnost svojo pot, ne da bi se medsebojno oplajala. (J. Pirjevec, 2003)

Po mnenju večine intervjuvancev bi slovenska država lahko pripomogla k izboljšanju življenjskih razmer slovenskih Tržačanov. Manjšina si močno želi stikov z matično državo in njenimi državljani ter te vezi potrebuje, saj se, po besedah informantov, boji, da se bo tudi zaradi brezbriznosti Slovenije asimilirala v večinsko kulturo. K temu postopoma pripomore tudi premajhna finančna pomoč, ki je kriva za folklorizacijo kulture in močno upadanje njene kakovosti. Z večjo moralno in finančno pomočjo, boljšim sodelovanjem, večjim "priznavanjem" manjšine, vlaganjem v izobraževanje, gostovanja in izmenjave, informiranjem, večjo pozornostjo do manjšinske kulture in njenih kulturnikov, večjim potegovanjem za svojo manjšino v meddržavnih stikih bi Slovenija naredila ogromno za dvig kulturne ravni. Na ta način bi hkrati obogatila tudi sebe:

Morala bi razviti neko koherentno politiko in zavest do te problematike in pospeševati stike, namesto da jih zanemarja. Slovenski časopisi, mediji, bi morali biti bolj pozorni na to, kar se dogaja v zamejstvu. Slovenske kulturne institucije bi morale postaviti določeno delovanje, ki bi jemale v poštev tudi dogajanja v zamejstvu, da bi naša etnična skupnost lahko rasla homogeno, česar sedaj ni. (J. Pirjevec, 2003)

Mislím, da bi Slovenija morala vzpostaviti tesnejše stike in biti bolj pozorna na to, kaj se dogaja na Tržaškem. Sedaj je absolutno brezbrizna. (Švara, 2003)

Manjši del vprašanih pa je mnenja, da Slovenija dobro sodeluje z zamejstvom in se trudi ter zavzema

zanje, spremlja njihov položaj in prispeva precej finančnih sredstev. Tudi politično in diplomatsko sodelovanje je po njihovem mnenju dobro – odgovorni politiki so seznanjeni s položajem Slovencev v Italiji. Po njihovem mnenju bi preveliko vmešavanje Slovenije v kulturno življenje slovenskih Tržičanov namreč lahko pomenilo izgubo določene svobode. Za dvig kulturne ravni v zamejskem prostoru bi zato dovolj dobro lahko poskrbeli že primerno organizirani posamezniki in skupine.

ZOŽEN SLOVENSki KULTURNI PROSTOR

Slovenski Tržičani Sloveniji očitajo, da se slovenski kulturni prostor prepogosto enači s prostorom, ki ga zamejujejo državne meje in ne zaobjame Slovencev, ki živijo zunaj meja Slovenije. Za njihov slab položaj naj bi bila kriva tudi neskladnost med zamišljenim konceptom in dejanskim stanjem. Del zamišljenega koncepta je ideja o enotnem slovenskem prostoru, ki obsega ozemlje, poseljeno s Slovenci, torej tudi slovenske Tržičane. Uresničuje pa se enotnost, zamejena s politično mejo. To pomeni, da smo priča transferju politične razmejitve na kulturno, znanstveno in gospodarsko področje. Državna meja in pa pregrade v glavah ljudi še zmeraj igrata pomembno vlogo pri delitvi obeh stvarnosti. V tem okviru nekateri izpostavijo slovenski centralizem in zapostavljenost zamejstva s strani osrednje Slovenije in zlasti "Ljubljane". Kakor se je izrazila informantka:

Tudi sama pravim, da iz Ljubljane vidijo morda še do Sežane, do Trsta pa že ne več. (Tavčar, 2003)

Kljub želji po večji pripadnosti in povezanosti s slovensko državo se informanti zavedajo, da so zgodovinske okoliščine, v katerih so zamejci živeli, zaznamovale njihovo delovanje in vplivale na sedanjo kulturno drugačnost. Zdi se, da je pol stoletja življenja v različnih političnih sistemih vtisnilo pečat tako v miselnosti kakor v življenju ljudi. Politična meja med Slovenijo in Italijo predstavlja mejo med mlado slovensko demokracijo in državo z daljšo demokratično tradicijo. Slovenska manjšina živi v tesnem stiku z italijansko kulturo, kar vpliva na vedenjske vzorce in kulturo. Različnost in deljenost sta opazni tudi na gospodarskem in znanstvenem področju. A kljub zavedanju, da je Slovence ločila drugačna zgodovinska izkušnja, si zamejci želijo pripadnosti k skupnemu kulturnemu in gospodarskemu prostoru. Del informantov postavi uresničitev enotnega slovenskega kulturnega prostora v prihodnost, v čas, ko bodo izbrisane politične meje, veliko jih poudari pomen vključevanja Slovenije v EU.

Stanje glede enotnosti slovenskega kulturnega prostora je v očeh informanta sledeče:

Želja je, da bi se vzpostavil enoten slovenski kulturni in vsakršen drugi prostor. Vendar nam dejstva kažejo, da ta prostor ni realiziran, že zaradi meje, ki je bila že od nekdaj najbolj odprta, vendar je vseeno predstavljala neko prepreko, omejitev za realizacijo. Za ustvarjanje

tega prostora potrebujemo tudi voljo in program, da se to uresničuje. Da se kombinirajo interesi, ki živijo v tem prostoru. V prihodnosti ne bo meja in neke omejitve bodo padle že s tem, vendar zaenkrat zaznavam ta prostor kot razdeljen. (Palčič, 2003)

Kulturno pa se mi zdi, da imajo ljudje celo en večvrednostni kompleks. Po eni strani bi si zelo želeli biti enakopravni, po drugi pa so zadovoljni s tem, da so nekaj posebnega, glede na to, da na Zahodu živijo že petdeset let. (Dolhar, 2003)

Informanti menijo, da bi enotnost slovenskega kulturnega prostora ugodno vplivala na razvoj slovenske kulture. Prednosti vidijo tako za zamejstvo kakor za Slovenijo – predvsem v vzajemnem bogatenju na vseh področjih. Z enotnostjo bi prišlo do večjega povezanosti in interakcije, do pretoka materialnih in kulturnih dobrin in s tem okrepitev narodne identitete. Naslednja informantka se je glede enotnosti slovenskega kulturnega prostora izrazila takole:

Menim, da je to lahko nekaj najbolj pozitivnega, kar bi okrepilo slovensko kulturo v najširšem pomenu besede. Predvsem zato, ker bi se na ta način povezal ta del slovenskega naroda, ki živi v matični domovini, s slovenskimi manjšinami, ki živijo za mejo, in bi se ta interakcija, medsebojna povezanost, če bi odpadle psihološke meje, zagotovo okrepila. (Šturm, 2003)

Problem upadanja narodne zavesti in šibkega narodnostnega osveščanja je za obstoj manjšine nadvse pomemben. Informant se je o tem izrazil takole:

Manjšina stoji in pade na tem, koliko se Slovenec čuti Slovenca. (Rebula, 2003)

POVEZANOST MANJŠINE S SLOVENIJO

Povojna ločitev manjšine od matične domovine je zadosten razlog, da se manjšina čuti kulturno drugačna. Slovenci v Italiji so relativno zaprt krog, zato so sodelovanja s Slovenijo redka oziroma omejena na ožji krog ljudi.

Razen redkih posameznikov, med katere spadam tudi sam, bi rekel, da je vključevanje v slovensko stvarnost zelo skromno. Na visokih ravneh prihaja do povezanosti. Bolj ko se spuščaš, manj je tega povezanosti. (J. Pirjevec, 2003)

Obstaja še zmeraj ta pregrada, o kateri sem govoril. Nek razred študirajočih ljudi obstaja, ki ima stike na visoki ravni, ki se vključujejo v osrednje slovenske institucije – znanstvene, študijske, pedagoške. Ob meji je premalo sodelovanja. Premalo sodelovanja med društvi. Zame ni dovolj, da se nek lovec vključi v lovsko družino v Komen ali Senožeče. Kulturni stiki, obiski preko meje, da bi hodili na razne večere, prireditve, ne le na osmice, ne le v trgovino. (Pahor, 2003)

V ta ožji krog ljudi spadajo tudi mladi, ki radi obiskujejo predvsem Ljubljano. Cestna povezava je vse boljša, študij na ljubljanski univerzi zanimiv, zato mladi

vse pogosteje obiskujejo prestolnico, ki je zanje privlačna.

Ljubljana pa, opažam, dobiva predvsem v Trstu neko precej privlačno podobo. Predvsem mladi se odločajo za pogoste obiske Ljubljane, zlasti v poletnem času, ko je zelo živahna. Sedaj je tudi s cestnimi povezavami dostop enostaven. (Šturm, 2003)

To dejstvo sproža mešane občutke. Po eni strani je opazno zadovoljstvo zaradi širjenja in navezovanja stikov čez mejo, po drugi strani pa zaskrbljenost glede bega možganov. Novim diplomantom nudi mesto Trst skromne možnosti zaposlitve, zato se določeno število ljudi, ki so študirali na univerzi v Ljubljani, odloči poiskati službo tam.

Tukaj nimamo več možnosti nuditi priložnosti na delovnem in zaposlitvenem področju kot nekoč in ljudje iščejo možnosti tudi v Sloveniji. Imamo kar nekaj pomembnih izobražencev, ki so ostali v Ljubljani. Zato je pomembno zadeve urediti in pri tem bo odigrala pomembno vlogo primorska univerza, ker moramo skoznjo ustvariti tudi zamejske kadre. Vse je stvar načrtovanja. Moramo ustvariti pogoje, da lahko mladi kadri ostanejo pri nas. Marsikdo, ki nima po končanem študiju možnosti zaposlitve, se mora premakniti drugam, če želi delati na svojem področju. (Pavšič, 2003)

Večina informantov meni, da se manjšina vsaj deloma čuti povezana s Slovenci v Sloveniji, vendar pri tem obstajajo nekatere razlike in odtenki v doživljanju te povezave. Nekateri menijo, da npr. mladi zaznavajo precejšnje razlike v doživljanju sebe v primerjavi s sovrstniki iz Slovenije, drugi pa, da ravno mladi ljudje, študentje, ki so študirali v Sloveniji, ali tisti, ki so svoj študij že zaključili, čutijo visoko stopnjo povezanosti s Slovenci. Lahko bi torej rekli, da intelektualno delovanje večja stopnjo navezanosti z matično državo. Med informanti smo namreč pogosto zasledili mnenje, da intelektualno delovanje manjša ovire, ki jih predstavlja meja, na ta način pa se povečuje izmenjava in integracija. Pogosto smo zasledili mnenje, da se manjšina bolj čuti povezana s Slovenijo kakor Slovenija z manjšino.

Glede občutkov (ne)enakopravnosti v primirju s Slovenci v Sloveniji pa si slovenski Tržačani niso enotni. Del informantov se čuti v vseh pogledih enakopravne in enakovredne Slovencev v Sloveniji, v nekaterih pogledih celo naprednejše.

Tukaj smo bili zmeraj na prepihu in pod nekimi pritiski, zato smo se bili prisiljeni obračati k drugim kulturam – k nemški, italijanski, da smo podpirali lastno identiteto. Zmeraj smo nastopali enakovredno, z rami ob rami z osrednjo Slovenijo, z osrednjo slovensko literaturo in nismo imeli nobenih kompleksov. (Pangerc, 2003)

Vsi informanti pa so izpostavili različnost, ki je pogojena z življenjem v različnih političnih sistemih in v različnem kulturnem okolju. Zamejci se zavedajo pomena kulturnih organizacij in tradicije. Zaradi svoje

dvokulturnosti in vztrajnosti, ki jim je kljub nasprotnim tokovom večinske družbe pomagala pri ohranitvi lastne identitete, se čutijo bogatejše.

Rekel bi, da je zamejstvo mnogo bolj kulturno institucionalizirano kakor Slovenija. V smislu, da se mnogo več ljudi udeležuje prireditev, čeprav to pogosto počno iz čuta dolžnosti. Tudi to je prisotno, čut pripadnosti, občutek, da je potrebno držati skupaj. Rezultat tega je tudi nadpovprečna kulturna institucionalizacija ... (Kalc, 2003)

Po mojem ne gre izenačevati, ker je tukaj sistem drugačen, in smo mi, ... drugače gledamo tudi na stvari, iz enostavnega razloga, ker smo že od malega v stiku z dvema kulturama in mislim, da ne moremo izenačevati našega stanja s tistim iz, ... recimo centra Slovenije, in mislim, da to tudi ni težnja oziroma želja. Pač, stanje, v katerem živimo, živimo in doživljamo drugače, samo mislim, da nimamo ne vem kakšne želje, da bi živeli tako, kot recimo dojemajo kulturo in jo živijo v Ljubljani, ker pač vsak od nas misli in se razvija po svoje. (Repinc, 2003)

NOTRANJI KONFLIKTI MANJŠINE

Poleg težav, ki jih za Slovence v Italiji glede sodelovanja z matično domovino povzroča politična meja, je težave mogoče zaznati tudi v manjšini sami. Vsi intervjuvanci zaznavajo kulturno in politično delovanje slovenske manjšine kot deljeno. Manjšina se namreč ideološko deli na dva pola, na dve krovni organizaciji, ki se svetovnonazorsko razlikujeta in v sebi združujeta različna kulturna, športna, gospodarska društva. To sta laična Slovenska kulturno-gospodarska zveza in katoliško usmerjeni Svet slovenskih organizacij. V preteklosti je bilo njuno delovanje izrazito ločeno, v današnjem času pa prihaja do medsebojnega dialoga, integracije in skupnega nastopanja v za manjšino pomembnih stvareh. Manjši del informantov pa je izrazilo mnenje, da povezovanja še zmeraj ni dovolj, zlasti v političnem, strankarskem delovanju. Informantka stanje na področju delovanja slovenske manjšine vidi tako:

Ni enotno. Gre za več struj. Še zmeraj je prisotna ideološka in politična delitev – na eni strani katoličani, na drugi levica. Opaziti pa je neko zbliževanje. Prihaja do zbliževanja, kar se mi zdi zelo pozitivno in zelo pomembno za nacijo. Obe krovni organizaciji večkrat nastopata skupno. To opažamo v zadnjih letih in se mi zdi zelo pozitivno. Še zmeraj pa obstaja deljenost, ki je ne bo mogoče tako lahko premostiti, saj to obstaja v glavah ljudi in se vleče od leta 1945 naprej ter je zelo močno zakoreninjeno. V zadnjem času pa se na srečo opažajo neki premiki. (M. Pirjevec, 2003)

Kljub opaznim premikom na bolje pa velika večina izprašanih ocenjuje, da neenotnost še vedno zelo slabo vpliva na ohranitev manjšine. Zlasti politična neenotnost naj bi slabo vplivala nanjo. Pri tem sta kot slabilni

označeni zlasti strankarska delitev in neenotnost na volitvah, ki otežujeta uveljavljanje manjšinskih interesov. Slovensko volilno telo se namreč deli med razne stranke in pogosto se interese strank postavlja pred interese manjšine. Večja enotnost, zlasti v določenih političnih pogledih, bi pomenila večjo moč in boljše pogajalsko izhodišče pri uresničevanju zahtev manjšine.

Sem mnenja, da vsaka neenotnost manjšini škodi. Škodi že nekemu narodu, manjšini pa še toliko bolj, ker potrebuje skupno razmišljanje. Žal mi je, da ne moremo na strankarskem nivoju najti podobnega načina za sodelovanje, kakor smo ga našli na nivoju civilne družbe. Te enotnosti na političnem nivoju ni, zato plačujemo davke na volilnih preizkušnjah, ko našo volilno moč razdelimo in nismo učinkoviti. To gotovo ni dobro. Pluralnost je resda pozitivna, vendar se moramo združiti, ne glede na razlike. Potreben bi bil bipolaren pristop k zadevam. (Pavšič, 2003)

Po mnenju informanta je neenotnost skrajno negativno vplivala tudi na asimilacijo:

Seveda. V povojnih letih je bilo v Trstu 7500 Slovencev, sedaj jih je le 3500, pomeni, da se jih je 4000 asimiliralo. Zaradi naše neenotnosti. (Toscano, 2003)

KULTURNE DEJAVNOSTI IN NJIHOV VPLIV NA OHRANJANJE ETNIČNE IDENTITETE

Glede kulturnega življenja Slovencev v zamejstvu so si informanti enotni, da je dovolj razvito. Tako v mestu kot na podeželju je veliko prireditev. Razne kulturne ustanove in društva imajo pri ohranjanju slovenske nacionalne identitete v zamejstvu zelo močno vlogo. Upamo si trditi, da narodno zavedni pripadniki manjšine doživljajo svoje sodelovanje v raznih ustanovah in društvih skoraj kot dolžnost.

Menim, da smo včasih še preveč organizirani, saj s tem ohranjamo tudi našo identiteto. Biti član pevskega zbora pomeni želeto ohraniti slovensko identiteto in ne le navdušenje nad petjem. (Pavšič, 2003)

V grobem se kulturno delovanje v zamejstvu deli na profesionalno institucionalizirano delovanje in na mrežo ljubiteljskih društev. Večina društev se spopada s težavami, ki so povezane s financiranjem.

To so razne kulturne zveze, društva, kmečka zveza idr. ... veliko jih je, slovensko tkivo je čisto prepredeno z ustanovami. Te so vse manjše, ampak pripomorejo k našemu ohranjanju. (Maver, 2003)

Osrednje ustanove, ki so pomembni ustvarjalci kulturnega življenja v zamejstvu, so: Slovensko stalno gledališče, Glasbena matica, Narodna in študijska knjižnica, Slovenski raziskovalni inštitut, Deželni zavod za poklicno izobraževanje, glasbene šole, pevski zbori idr. Velik pomen pri oblikovanju in ohranjanju kulturnega življenja imajo tudi mediji: radio Trst A, časopis Primorski dnevnik, katoliški časopis Novi glas itd. K ohranjanju slovenske kulture prav tako pripomorejo tudi

razna športna društva, ki delujejo pod okriljem Zveze športnih društev. Mreža ljubiteljskih društev – pevskih, gledaliških, dramskih skupin za odrasle in otroke – je močna predvsem na vaseh. Ker pa sloni na organizacijskih sposobnostih določenih ljudi in skupin, je zelo neenakomerno porazdeljena. Na splošno bi lahko rekli, da na obrobju mesta prevladujejo društva, v Trstu pa razne strokovne kulturne ustanove in zveze.

Kulturno življenje Slovencev v zamejstvu je razvito, kulturna razvejanost je velika, ljudska kultura je zelo razširjena, bolj kot po Sloveniji. Tukaj imamo po vsaki vasi eno ali dve društvi ... Včasih se vprašam, kako je možno tolikšno število prireditev in kdo jih organizira. (Maver, 2003)

Kljub zadovoljstvu z današnjo kulturno organiziranostjo je danes manj društev in manj članov kot nekdanj. Zaradi demografskega upada in skromnejših finančnih sredstev so prireditve v vaseh bolj ljubiteljske, njihova organizacija je prepuščena prostovoljcem. Velika ovira pri razvijanju kvalitetnega življenja in kulturne rasti je torej pomanjkanje sredstev, kar je krivo tudi za prostorske stiske.

Kar jaz vem, ima knjižnica prostorsko stisko, kar silno omejuje učinkovito dejavnost. (Pahor, 2003)

Jaz sem v našem društvu od 68. leta in vedno sem delala prostovoljno. In še dajala iz svojega žepa, da je šla stvar lahko naprej. (Piciga, 2003)

Med pomembnejšimi akterji kulturnega življenja omenimo še šole, ki ima pomembno vlogo pri vzgoji pripadnikov slovenske manjšine in torej bodočih nosilcev slovenske kulture. Tisti pripadniki manjšine, ki so hodili v slovenske šole in ki imajo narodno zavedne starše, bodo najverjetneje zavednejši od tistih, ki so hodili v italijanske šole in katerih starši niso vztrajali z ohranjanjem slovenskih korenin.

Govoriti o zavesti je zelo težko, saj je to nekaj zelo individualnega. V kakšnega zavednega Slovenca zrasteš, je odvisno od družine. Šola naj bi imela pri tem dopolnilno vlogo. (Toscano, 2003)

Pri oblikovanju narodne zavesti ima za del manjšine pomembno vzgojno in izobraževalno vlogo tudi cerkev. Pomemben delež prispevajo še številni posamezniki, ki s svojim znanstvenim delom prispevajo k ohranjanju kulturne identitete.

Institucije so varne, ker dajejo streho, dajejo možnost uveljavljanja kulturnikom, vendar so kulturniki oz. znanstveniki tisti, ki so pomembni – vsi, ki se ukvarjajo z znanjem, kulturo v širšem pomenu besede. V kakšni obliki pa se to odvija, ni na prvem mestu. (Kalc, 2003)

Kot smo že omenili, je kulturno življenje v mestu drugačno od podeželskega, saj gre za razliko med profesionalno in ljubiteljsko kulturo. V Trstu so Slovenci manjšina, medtem, ko so na podeželju pogosto večina. Dejavnosti, ki potekajo v občinah Dolina ali Zgonik, so namenjene večini, torej Slovincem. V mestu nagovarjajo tudi italijansko govorečo večino. Na podeželju so

ljudje bolj povezani, pomen skupnosti in običajev je bolj poudarjen, prireditve so bolj obiskane. Z vpetostjo v mestni način življenja je globalizacija in z njo povezana potrošniška ponudba širša, kot piše Trstenjak: "V takih sklopih mednarodnih silnic in njegovih trendov se nam izkaže problem asimilacije manjšine in njenega raznarodovanja, ko v ljudeh zmanjkuje narodne samozavesti, samo kot eden od pojavov sodobne splošne krize identitete." (Susič, Sedmak, 1983, 8). Ta splošna kriza identitete in stalen stik z dominantno kulturo povečujeta možnost za simlacijo.

V nasprotnosti z mestom je na podeželju slovenščina lahko vsakdanji pogovorni jezik. Pripadnost manjšini pa je najbolj vidna v uporabi jezika. Kot nadaljuje Trstenjak: "Kdor govori jezik manjšine, se s tem nehote razglašča za njenega pripadnika." (Susič, Sedmak, 1983, 8).

Zdi se mi, da je podeželje še bolj živahno kakor samo mesto, saj so kulturna društva tam dokaj živahna, medtem ko jih v mestu sicer imamo – npr. Klub slovenskih izobražencev, ampak vanj zahajajo zmeraj isti ljudje in te večere obiskuje malo ljudi. Tako se mi zdi, da je podeželje bolj živahno, tudi zato, ker je kompaktno naseljeno s Slovenci. V mestu je drugače, obstaja večja razpršenost in Slovenci v mestu nismo tako povezani, kot so na podeželju na kulturnem področju. Nivo kulturnih prireditev je drugačen. Na podeželju je vse bolj enostavno. Kljub temu je pomembno to, da ljudje živijo skupaj in se čutijo kot skupnost. To ohranja zavest. V mestu je bilo povezovanje zmeraj bolj problematično, v zadnjem času pa se mi zdi še veliko bolj. (Pirjevec, 2003)

Po mnenju slovenskih tržaških kulturnikov je visoka narodna zavest manjšine ena od njenih ključnih vrlin, saj bi se brez visoke zavesti sčasoma manjšina neizogibno stopila z večinsko kulturo. Občutek etnične ogroženosti lahko še posebno pozitivno vpliva na visoko etnično zavest.

Kdor je ostal zaveden in svoje slovenstvo neguje, ima močno zavest. Močno, ker ve, da se mora zelo truditi za ohranitev. Ta trud je nekaj, kar ga obvezuje in oblikuje njegovo življenje v dobrem in slabem. Ker je to tudi obsedenost, je nekakšna bolezen. (Palčič, 2003)

Rekel bi, da je zavest visoka zato, ker to spada v dinamiko manjšine. Ne predstavljam si manjšine, ki ne bi imela visoke narodne zavesti. Bi je ne bilo več, bila bi asimilirana. (Pavšič, 2003)

Kljub zavedanju, da ohranitev manjšine kaže na določeno stopnjo narodne zavesti, splošno stanje zbuja skrb. Italijanska kultura je vplivna, poskusi dejavnega ohranjanja slovenske zavesti pa se pogostokrat izkažejo za naporno plavanje proti toku.

Pred leti je bila zavednost večja, danes je manjša. Jaz sem v Škednju 50 let in vem, kaj je to asimilacija, padanj – v šoli, v naših zavestih, krčenje števila ljudi v naši cerkvi. Bodočnost je odvisna od vsakega posameznika in od tistega, kar mi dajemo človeku, naj bo to naš tisk,

šola, društva ... Vedno upamo, moramo graditi za bodočnost, odvisno pa je od tega, koliko se vsak človek sam odziva. Morda bomo morali pasti do najnižje ravni, potem bomo spet vstali. (Jakomin, 2003)

Med informanti je mogoče zaslediti negativno nastrojenost do Slovencev, ki so se svojemu slovenstvu odpovedali. Za zamejce, ki so izgubili svojo zavest, je značilna menjava pogovornega jezika, poitaljančitev priimka, vpisovanje otrok v italijansko šolo in zamolčanje lastne etničnosti.

Pred leti so se nekateri, med drugim imam tudi jaz take sorodnike, sramovali svojega slovenskega priimka. Tudi zaradi politike. Če si včasih v Trstu govoril slovensko, ti je kdo lahko rekel "ščavo", zdaj tega ni več. Jaz v službi v Italijani govorim slovensko in se smejemo. Imam pa sorodnike, ki še vedno ne govorijo slovensko. (Vodopivec, 2003)

Po mnenju informantov, so med mladimi asimilaciji podvrženi predvsem tisti, ki svoje študijske poti niso nadaljevali v Sloveniji. Zaradi poplave potrošniške kulture, vsiljivosti medijev in globalizacije ter mešanih zakonov se je mlajša zamejska generacija približala italijanski oz. kot se je izrazila ena od informantk: "Mladi so bolj mednarodni." Opazna je razdvojenost: na eni strani bojazen, da njihova zavest strmo pada in da se stapljajo z italijansko kulturo, na drugi strani mnenja, da je zamejska mladina zavedna. Ali kot je razvidno iz naslednjih pričevanj:

Mladi pozabijo na svoj jezik in najraje govorijo v italijanskem tržaškem narečju. Za bodočnost nisem prav optimistična in menim, da se bo ta proces upadanja nadaljeval. (M. Pirjevec, 2003)

Zdi se mi, da se je danes zavest povečala tudi med mladino. Pred leti so bila obdobja, ki bi jih lahko označila za hladna, posebej med mladimi, sedaj pa čutim, da se nam približujejo, da se vključujejo v društva, v razne manifestacije. Mislim, da se ta zavest, ki je bila dolgo potisnjena nazaj, spet zbuja. (Piciga, 2003)

USTANOVITEV TRETJE SLOVENSKE UNIVERZE NA PRIMORSKEM IN NJEN POMEN ZA SLOVENSKE TRŽAČANE

Informanti so enoglasni, da je bila ustanovitev tretje slovenske univerze na Primorskem nujna in da predstavlja veliko pridobitev tako za Primorsko kot za zamejstvo. Sprejemajo jo z navdušenjem, saj si obetajo okrepitev nacionalne in kulturne zavesti ter večjo možnost intelektualnega razvoja, sodelovanja in zaposlitve. Nenezadnje gre za način oblikovanja močnega kulturnega centra, ki bo privabil Slovence z obeh strani meja. Obenem bo ta univerza odprla študijske programe, ki jih v manjšinskem prostoru ni, recimo program slovenistike. Nekateri informanti so dali zanimive napotke za delovanje univerze, najpomembnejši in najpogosteje izražen pa je ta, da bo njen uspeh odvisen predvsem od njene kvalitete.

Tretja univerza je strateškega pomena za ta prostor, ne bi rekel, da samo za slovenski. Rekel bi, da za prostor v celoti. Italijanski in hrvaški. Ker je postavljena v prostor, ki ima neke posebnosti, ki se razlikuje od "kranjskega", osrednjega slovenskega prostora, od italijanskega prostora. Zato je tukaj neko območje, kjer je bilo to nujno narediti. (Kalc, 2003)

Tržaški Slovenci bomo dobili center, ki nas bo bolje, tesneje in predvsem čustveno povezal z matično domovino. (Švara, 2003)

Prav tako vsi informanti soglašajo, da bo privlačna za pripadnike manjšine, še posebno, ko bo Slovenija postala članica EU in ne bo več birokratskih težav. Posebno zanimiva bo za pripadnike slovenske manjšine, saj bodo študenti ves čas v stiku s popolnoma slovenskim okoljem.

Za naše študente bo zelo koristna. Kvaliteta našega jezika je vedno slabša. Ne zato, ker ne bi skrbeli za jezik, temveč zato, ker je pri naših mladih veliko vplivov, veliko dvojezičnosti, veliko mešanih družin in je stik s čisto slovenskim študijskim ambientom za nas izredno koristen. (Padovan, 2003)

Po mnenju informantov ima Koper kot novo univerzitetno mesto možnosti, da postane novo žarišče kulturnega delovanja za Slovence z obeh držav. Medtem ko je v zadnjih letih Trst v fazi gospodarskega in demografskega upadanja, pa je Koper v fazi močnega razvoja na vseh področjih, tako gospodarskem kot kulturnem. S skupnimi močmi ter ob obojestranskem spoštovanju in priznavanju bi mestoma lahko uspelo ustvariti močno kulturno-gospodarsko središče.

Med Koprrom in Trstom bo zagotovo prišlo do rivalstva, sedaj ko ne bo več meje. Kdo bo znal uloviti čas in determinirati ta prostor? Osebnostno pa mislim, da ima Koper zelo veliko možnosti, da postane tako središče. (Šturm, 2003)

Čeprav živimo v Trstu, ki je lepo mesto, je pa žal pod Italijo samo izgubljal. Če je bil Koper prej le kozji otok, Trst pa velik emporij, se mi zdi, da se zadnjih 50 let stanje obrača. Koper je postalo mesto, okno v svet za svoje zaledje, Trst pa je postal kozji otok. To so dejstva, in če bi Slovenija ne šla naprej v Evropo, bi Trst verjetno nadaljeval po tej poti hiranja. (Maver, 2003)

Nekaj informantov je glede vloge, ki naj bi jo imela univerza, skeptičnih, saj se jim zdi to prevelik zalogaj za tako majhno mesto, kot je Koper. Kulturni center potrebuje veliko dejavnosti, ki jih v Kopru ni mogoče najti – Koper ima le eno večjo knjižnico, eno gledališče v nastajanju, en muzej in nekaj galerij, kar je veliko premajhna ponudba za bodoče središče slovenske kulture. Tržaški Slovenci so na Trst in njegovo (slovensko) kulturno dejavnost zelo ponosni in bi se težko sprijaznili z novim kulturnim središčem kjerkoli drugje. Koper bi bil, bolj kot središče samo slovenske kulture, primeren za stičišče več kultur, slovenske, italijanske in hrvaške, s čimer se je mesto ponašalo že v preteklosti. Ravno ta

večkulturnost bi lahko postala razpoznavni znak Kopra.

Koper? Ne, jaz, ne vem, jaz mislim, da ne. Mislim, da ne, zato ker je Koper premajhno mesto, mislim da tudi iz zgodovinskih razlogov. Na začetku dvajsetega stoletja je bil Trst največje slovensko mesto. Kar pomeni, da je imelo več Slovencev mesto Trst kot sama Ljubljana. To pomeni, da kulturni center, zgodovinski center je za Slovence Trst. In dvomim, da se bo to lahko spremenilo. (Kralj, 2003)

Ne vem, glede na to dvojno vlogo, ki jo ima Koper tako za Slovence kot za Italijane, bi jaz težko videla Koper kot središče samo slovenske kulture, ker v Kopru pač ne moreš mimo italijanske kulture in hrvaške. Kar se tiče slovenske kulture, je po mojem ena prestolnica in to je Ljubljana. Koper bi si po mojem moral nadeti večkulturno obleko in ne staviti samo na slovenstvo, poglobiti bi moral vse tisto, kar je bil Koper v preteklosti, in ne samo mesto, tudi okolica, se pravi neko stičišče različnih kultur, italijanske, slovenske, hrvaške, ker je to v bistvu tudi po mojem zahteva teritorija. Po mojem mora Koper ostati to, kar je, stičišče več kultur, z oknom tudi na Mediteran, se pravi širše odprto. Ne bi jaz omejevala Kopra samo na eno kulturo. (Repinc, 2003)

SKLEPNA RAZMIŠLJANJA

V času nekdanje Jugoslavije je bila slovenska manjšina v Italiji ena od pogajalskih točk med dvema velikima državama, Jugoslavijo in Italijo. Protiutež je bila italijanska manjšina na jugoslovanskih tleh, v senci pa ves čas nostalgija po Istri, Dalmaciji in Kvarnerju, ki jih je dobila Italija po prvi svetovni vojni. Nova država Slovenija je pogajalsko šibkejša in to se kaže tudi v njeni opori manjšini. Ignoriranje manjšine s strani politikov pa je za seboj potegnilo ignoriranje s strani kulturnikov in gospodarstvenikov, kar pomeni, da se je pomen politične meje razširili z materialne na duhovno sfero. Politična meja, ki je ozemeljska realnost, združuje ljudi v skupnost na materialni ravni. Narodna meja, ki je le simbolna, združuje ljudi v skupnost na duhovni ravni. A Slovenija kot politično ozemlje briše Slovenijo kot nacionalno ozemlje. Slovenec iz države Slovenije zataji Slovence, ki živijo drugje, pa čeprav je ta drugje enako dolgo poseljen s Slovenci kot država Slovenija. Slovensko nesprejemanje ljudi onstran državne meje bi lahko označili kot neke vrste ksenofobijo, ki pa je v našem primeru nekaj čisto posebnega, saj je usmerjena proti lastnim ljudem, ki pa imajo to "smolo", da živijo onstran državne meje. V številnih slovenskih zakonih, ki zadevajo kulturo, slovenske kulturne ustanove v zamejstvu sploh niso omenjene. Na ta način državna oblast oži slovenski kulturni prostor na ozemlje sedanje Slovenije. Bojan Brezigar, glavni urednik slovenskega tržaškega dnevnika piše: "Medtem ko je Slovenija v zadnjih desetih letih vendarle z vrsto zakonov posegla na to področje, je slovensko manjšino deložirala na zunanje mini-

strstvo, parlament pa ji je namenil zgolj resolucijo. Posledica tega je siromašenje kulture v zamejstvu, njenih dejavnosti in njenih ustanov. In prav nič ni videti, da bi se z bližanjem širitve Evropske unije ta trend spreminjal; nasprotno, človek ima pogosto vtis, da se kulturna Slovenija zapira sama vase, deklarativno v zaščito nekakšne ne dovolj jasno definirane slovenske identitete, dejansko pa v prekrivanje naroda z državo in v spreminjanje narodne ali boljše narodove kulture v državno kulturo (Brezigar, 2002). To pa je po njegovem mnenju prav nasprotno od trenda, ki ga zahteva evropski integracijski proces: evropsko identiteto, ki naj bi jo sestavljale dejanske in ne fiktivne kulturne identitete. Nadaljuje: "Spreminjati slovensko kulturo v kulturo Slovenije pomeni ustvarjati fiktivno kulturno identiteto, za nameček pa še izločati tiste dele identitete, ki so zaradi neugodnih zgodovinskih okoliščin ostali marginalni."

Sprašujem se, ali je v času združevanja evropskih držav tako ravnanje smiselno. Med tremi slovenskimi središči Mariborom, Ljubljano in Trstom je Trst najstarejši, Slovenija pa se mu kljub temu odpoveduje.

Morda je ravno zato za tržaške Slovence vzpon Kopra na področju gospodarstva, šolstva in znanosti zelo pomemben. Koprski ZRS in primorska univerza sta privabila številne slovenske znanstvenike iz zamejstva in postajata resnični sedež Slovencev z obeh strani meje. Z ZRS-jem se primorsko podeželje, po Pirjevčevo "intelektualna puščava", razvija v središče dela Slovenije, ki se z odmiranjem meje med Slovenijo in Italijo širi ter združuje Slovence v sredozemsko Slovenijo kot antipod celinski Sloveniji z Ljubljano v središču. Tako je spet jasnejša razlika, ki izhaja iz naravnih pogojev (morje) in zgodovinskih okoliščin (beneška republika, romanski vplivi in avstrijsko cesarstvo, germanski vplivi). Bližina dveh tako različnih svetov je izoblikovala dve različni slovenski identiteti, ki ju družijo eno, a ključno – jezik. Ta razcepljenost na dva svetova, sredozemskega in celinskega, ni pogubna, lahko pa nas obogati.

Pa vendar ne moremo mimo dejstva, da vzpon Kopra na račun Trsta pomeni oženje Slovenije. Trst je Ivan Cankar imenoval pljuča Slovenije in je bil še pred sto leti največje slovensko mesto. V Trstu je še danes več slovenskih izobražencev kot v Kopru, saj je imel Trst skozi zgodovino močan slovenski pečat, medtem ko je Koper postal slovensko mesto šele leta 1954. Koprsko izobraženstvo ni primorsko, priseljeno je iz celinskega dela Slovenije in od drugod, njihova kultura nima korenin v teh krajih. Medtem ko je tržaško izobraženstvo v Trstu mediteransko in globoko zakoreninjeno v teh tleh.

A tržaški Slovenci so za Slovenijo zanimivi izključno s folkornega zornega kota, kar odraža tudi poraz na gospodarskem področju. Slovenskih podjetnikov v mestnem središču je vse manj. Trdno pa stojijo kmetje na tržaškem podeželju, ki se najbolj trmasto borijo proti asimilaciji. Tako je Slovenija usmerila svojo pozornost v slovenske vasi na Tržaškem, zanima jo kmečka folklor, zanemarja pa mestno tržaško Slovenijo. Kar ne pomeni, da se bo njihova kultura izbrisala, saj se že stoletja relativno uspešno borijo proti najrazličnejšim asimilacijskim in zatiralnim procesom, pač pa jih bo pripeljalo do tega, da bodo obstajali izključno le še kot folklor (postali bodo nekakšni naši Indijanci – ostali bodo njihovi kraška "ohcet", osmice, štruklji in drugi običaji).

Z vedno večjim meddržavnim in medregionalnim sodelovanjem, z združevanjem držav v nadnacionalne integracije, torej nenazadnje tudi z vstopom Slovenije v EU, bi lahko rekli, da se pomen nacionalne države po eni strani zmanjšuje. Ljudje se vedno bolj identificirajo s transnacionalnimi vrednotami. Globalizacija, ekonomski tokovi, kriza in ekološki problemi so že zdavnaj preskočili meje nacionalne države (Rizman, 1990, 90). Po drugi strani pa nacionalna država ostaja pomembna, posamezniku predstavlja referenčno točko, zagotavlja mu mir, nudi mu torej psihološko in socialno varnost. Nadnacionalna politična ureditev torej ne more čisto zamenjati ali celo ukiniti države, obe skupaj pa bi morali biti naklonjeni sožitju in medsebojnemu bogatenju narodov in nacionalnih manjšin.

Glede na pogovore s tržaškimi slovenskimi kulturniki lahko rečemo, da se zanimanje slovenske države in njenih državljanov za Slovence ustavi na politični meji. Kje se bo zanimanje ustavilo, ko meje ne bo več? Se bo torej Slovenija po vstopu v skupni evropski dom kljub temu znala bolje povezati s tistimi, ki danes živijo za mejo in ki jih je zgodovina postavila v enkratno stanje, da obvladajo dva jezika, poznajo dve kulturi in lahko živijo v dveh družbeno-gospodarskih sistemih. Ti ljudje so bogastvo, ki bi ga morali prepoznati, in prostor, na katerem živijo, bi bil vreden izredne pozornosti.

Upajmo, da bomo z vključitvijo Slovenije v EU pričakali pozitivne učinke na položaj slovenske manjšine. Mislimo na lažje kulturno, izobraževalno, znanstveno, politično in infrastrukturno sodelovanje s Slovenijo. Ustanovitev primorske univerze je že dober korak, za katerega upamo, da bo resnično izpolnil želje po okrepitevi nacionalne in kulturne zavesti ter večjo možnost intelektualnega razvoja, sodelovanja in zaposlitve za Slovence z obeh strani državne meje.

ON EQUATING CULTURAL AND POLITICAL SPACES: THE CASE OF THE SLOVENE INHABITANTS OF TRIESTE

Jasmina KOZINA

SI-1000 Ljubljana, Ulica talcev 5

e-mail: jasmina@arhem.si

SUMMARY

With the present text, which is a result of an analysis of thirty exhaustive interviews with Slovene artists and cultural workers of Trieste, carried out within the framework of the project "National and Cultural Identity in the Area of Slovene-Italian Cultural Contact in European Integration Processes" conducted by the Science and Research Centre of Koper, we wished to check the vitality of the national identity of Slovene inhabitants of Trieste. We found out that due to historical facts that had negative consequences on the minority economy and thereby on the demographic status and the feelings of ethnic affiliation, and due to the Slovene state's equating the political space with the cultural one, the situation among the Slovenes in Trieste, as far as preservation of ethnic identity is concerned, is under huge pressure. There are two ways that could possibly lead to better living conditions for the Slovene minority in Italy from the viewpoint of the preservation of its ethnic identity: on the one hand, a cultural branching out, promoted by the power of Slovene societies and institutions in Trieste, and the foundation of the University of Primorska.

On the basis of the interviews made we have concluded that the situation of the Slovenes in the Trieste area began rapidly deteriorating upon the disintegration of Yugoslavia, which was, compared to Slovenia, a stronger state and was also better connected with its minority. As a consequence, this led to a weakening of the minority economy and thereby of the Slovene national identity as well. The present unfavourable situation of the minority is also a result of the alienation from the country of origin, both in the cultural as well as in the scientific and economic areas. The Slovene cultural area is being wrongly equated with the Slovene state area and does not include the Slovenes living in border areas outside the Slovenian state. The members of the Slovene minority in Italy wish to be acknowledged by their home country Slovenia, they wish to be noticed and invited to participate. The Minority Protection Act is not being enforced in Italy; equality of rights does not exist. In everyday life, the Slovene minority finds itself in constant conflict with the majority culture and in a continuous battle to assert its own rights and interests. This inevitably leads to a process of assimilation and consequently into a demographic decline. Furthermore, the minority is being weakened by its internal discords and political fragmentation, which makes it unable to succeed in asserting rights either on the Italian or on the Slovene sides. The minority feels threatened by the majority culture and neglected by its home country, towards which its members feel a certain superiority, stemming from life in different political and cultural systems. As far as cultural life of the Slovenes abroad is concerned, all the informants concur that in comparison with the past there are fewer events both in the cities as well as in the country, but still enough and probably more than in Slovenia; though they are concerned about the decrease in quality as a consequence of straitened circumstances. It is their opinion that the level of culture would rise with subsidies from the Slovene state. In fact, most of the informants recognised as one of the more important factors in preserving Slovene national identity various professional and amateur cultural institutions, whose operation is subject to financial possibilities. Since they provide opportunities and space for the meeting of Slovene inhabitants of Trieste they are very important for the preservation of the minority. Another boost for the national and cultural awareness as well as a greater possibility for intellectual development, cooperation and employment is, in the opinion of the members of the minority, the newly founded University of Primorska.

Key words: minority, identity, culture, ethnicity, the Slovenes, Trieste

LITERATURA

Anderson, B. (1998): Zamišljene skupnosti. O izvoru in širjenju nacionalizma. Ljubljana, Studia humanitatis.

Brezigar, B. (2002): Prispevek k razpravi o temi: Evropska, nacionalna in regionalna identiteta v Evropski uniji,

Forum o prihodnosti Evrope. <http://evropa.gov.si/aktualno/teme/2002-02-27/govori-clanki/govor-brezigar-02/> (2006-10)

Fonda, P. (1994): Slovenska nevarnost: privid ali reničnost?. Pretoki, 2. Gorica, 41.

- Južnič, S. (1991):** Ideologija razvoja. Teorija in praksa, 26, 10–11. Ljubljana, 1186.
- Komac, M. (1999):** Varstvo narodnih skupnosti v Republiki Sloveniji. Ljubljana, Inštitut za narodnostna vprašanja.
- Kurdija, S. (1996):** Socialna postmodernizacija: pogoji oblikovanja novih družbenih identitet. Teorija in praksa, 33, 5. Ljubljana, 803.
- Praprotnik, T. (1999):** Ideološki mehanizmi produkcije identitet; od identitete k identifikaciji. Documenta. Ljubljana.
- Rizman, R. (1997):** Izzivi odprte družbe: sociološki komentarji (1989–1996). Ljubljana, Liberalna akademija.
- Rebula, Alojz (1956):** Vinograd rimske cesarice. Maribor, Obzorja.
- Rizman, R. (1990):** Nacionalna država kot sociološki problem. Družbene razprave, 7, 9. Ljubljana, 82–91.
- Rovan, J. (1996):** Evropa domovin ali evropski narod?. Nova revija, 15, 167. Ljubljana, 104–111.
- Sedmak, M. (2003):** Kri in kultura. Etnično mešane zakonske zveze v slovenski Istri. Knjižnica Annales majora. Koper, Zgodovinsko društvo za južno Primorsko, Znanstveno raziskovalno središče Republike Slovenije.
- Susič, E., Sedmak, D. (1983):** Tiha asimilacija. Psihološki vidiki nacionalnega odtujevanja. Trst, Založništvo Tržaškega tiska.
- Štrukelj, I. (ed.) (2000):** Kultura, identiteta in jezik v procesih evropske integracije. Ljubljana, Društvo za uporabno jezikoslovje.
- Van Der Berghe, P. (1991):** Biologija nepotizma. V: Rizman, R. (ed.): Študije o etnonacionalizmu. Ljubljana, Knjižnica revolucionarne teorije, 79–107.
- Zavratnik Zimic, S. (1998):** Pogovori s koroškimi Slovenci: o etnični identiteti, slovenščini, dvojezični vzgoji in samopodobi. Celovec – Ljubljana – Dunaj, Mohorjeva družba.
- Zavratnik Zimic, S. (2002):** Slovensko-hrvaški obmejni prostor: sociološki vidiki institucionalizacije državne meje. Doktorska disertacija. Ljubljana, 2002.
- Žagar, M. (1992):** Strategija in taktika zunanje politike "novih" (novonastalih) držav. V: Fink-Hafner, D., Strmčnik, B.: Nastajanje slovenske državnosti: zbornik referatov. Ljubljana, Slovensko politološko društvo, 8–9.
- Kalc, A. (2003):** Aleksej Kalc, r. 1957, zgodovinar. Ustno izporočilo. Magnetofonski zapis na Znanstveno-raziskovalnem središču Koper.
- Maver, M. (2003):** Marij Maver, r. 1937, urednik revije Mladika. Ustno izporočilo. Magnetofonski zapis na Znanstveno-raziskovalnem središču Koper.
- Padovan, M. (2003):** Milena Padovan, r. 1948, profesorica. Ustno izporočilo. Magnetofonski zapis na Znanstveno-raziskovalnem središču Koper.
- Pahor, S. (2003):** Sergij Pahor, r. 1934, novinar, predsednik Sveta slovenskih organizacij. Ustno izporočilo. Magnetofonski zapis na Znanstveno-raziskovalnem središču Koper.
- Pangerc, B. (2003):** Boris Pangerc, r. 1952, župan Občine Dolina. Ustno izporočilo. Magnetofonski zapis na Znanstveno-raziskovalnem središču Koper.
- Palčič, K. (2003):** Klavdij Palčič, r. 1940, slikar. Ustno izporočilo. Magnetofonski zapis na Znanstveno-raziskovalnem središču Koper.
- Pavšič, R. (2003):** Rudi Pavšič, r. 1952, predsednik Slovenske kulturno gospodarske zveze. Ustno izporočilo. Magnetofonski zapis na Znanstveno-raziskovalnem središču Koper.
- Piciga, D. (2003):** Devana Piciga, r. 1935, učiteljica. Ustno izporočilo. Magnetofonski zapis na Znanstveno-raziskovalnem središču Koper.
- Pirjevec, J. (2003):** Jože Pirjevec, r. 1940, zgodovinar. Ustno izporočilo. Magnetofonski zapis na Znanstveno-raziskovalnem središču Koper.
- Pirjevec, M. (2003):** Marija Pirjevec, r. 1948, univerzitetna docentka. Ustno izporočilo. Magnetofonski zapis na Znanstveno-raziskovalnem središču Koper.
- Rebula, A. (2003):** Alojz Rebula, r. 1924, pisatelj. Ustno izporočilo. Magnetofonski zapis na Znanstveno-raziskovalnem središču Koper.
- Repinc, M. (2003):** Martina Repinc, r. 1961, raziskovalka. Ustno izporočilo. Magnetofonski zapis na Znanstveno-raziskovalnem središču Koper.
- Šturm, J. (2003):** Jadranka Šturm, r. 1952, konzulka Republike Slovenije v Trstu. Ustno izporočilo. Magnetofonski zapis na Znanstveno-raziskovalnem središču Koper.
- Švara, D. (2003):** Deziderij Švara, r. 1934, slikar. Ustno izporočilo. Magnetofonski zapis na Znanstveno-raziskovalnem središču Koper.
- Tavčar, Z. (2003):** Zora Tavčar, r. 1928, pisateljica. Ustno izporočilo. Magnetofonski zapis na Znanstveno-raziskovalnem središču Koper.
- Toscano, D. (2003):** Daniele Toscano, r. 1974, študent arhitekture. Ustno izporočilo. Magnetofonski zapis na Znanstveno-raziskovalnem središču Koper.
- Vodopivec, M. (2003):** Marko Vodopivec, r. 1974, železar. Ustno izporočilo. Magnetofonski zapis na Znanstveno-raziskovalnem središču Koper.

INFORMANTI

- Dolhar, T. (2003):** Tatjana Dolhar, r. 1974, študentka medicine. Ustno izporočilo. Magnetofonski zapis na Znanstveno-raziskovalnem središču Koper.
- Jakomin, D. (2003):** Dušan Jakomin, r. 1925, duhovnik. Ustno izporočilo. Magnetofonski zapis na Znanstveno-raziskovalnem središču Koper.